

УДК 339.564:633.1(477)

О. В. Кот,к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки і менеджменту,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6403-4766>**О. П. Бутенко,**к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки і менеджменту,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2151-8410>**Н. В. Проскурніна,**д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки і менеджменту,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6403-4766>**Р. О. Могилевський,**викладач кафедри міжнародної економіки і менеджменту,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4396-7543>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.7.143

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗЕРНОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОБМЕЖЕНЬ

О. Kot,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics and Management,
Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

О. Butenko,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics and Management,
Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

N. Proskurnina,

Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of International Economics and Management,
Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

R. Mohylevskyi,

Lecturer of the Department of International Economics and Management,
Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE BUSINESS MODELS IN TECHNOLOGY STARTUPS OF UKRAINE

У статті здійснено комплексне дослідження експортного потенціалу зернового сектору України в умовах геополітичних обмежень, спричинених повномасштабним збройним вторгненням Російської Федерації у 2022 р. Актуальність зумовлена суттєвими трансформаціями структури та параметрів аграрного експорту, що потребують кількісної оцінки та визначення пріоритетів відновлення.

Метою статті є кількісна оцінка втрат експортного потенціалу зернових культур України та обґрунтування напрямів його відновлення на основі емпіричного аналізу сучасних тенденцій зовнішньої торгівлі. Методологічну основу дослідження становлять структурно-динамічний аналіз, розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана та оцінка

цінового дисконту на основі даних UN Comtrade за 2015—2024 рр. Використання дзеркальної статистики імпорту країн-партнерів забезпечило підвищення достовірності результатів в умовах обмеженості національної звітності воєнного часу. Встановлено, що у 2022—2024 рр. сукупний фізичний обсяг експорту зернових перевищив довоєнний базовий рівень, що свідчить про відносну стійкість галузі. Водночас зафіксовано суттєве зниження питомої вартості експорту (FOB) порівняно з 2021 р., що відображає погіршення цінових умов реалізації продукції. Доведено, що ключовим механізмом втрат експортного потенціалу є ціновий дисконт воєнного часу, зумовлений логістичними обмеженнями, підвищеними ризиками та зміною географії збуту, а не скорочення фізичних обсягів постачання. Виявлено диференційовані траєкторії культур: ячмінь зазнав найбільших втрат, кукурудза продемонструвала зростання, пшениця займає проміжну позицію із суттєвим ціновим дисконтом. Аналіз індексу Херфіндала-Хіршмана засвідчив зростання географічної концентрації експорту пшениці через переорієнтацію на ринок Європейського Союзу при одночасній втраті ринків Близького Сходу та Африки, що формує ризики залежності від обмеженого кола партнерів.

Результати дослідження мають прикладне значення та можуть бути використані при формуванні державної аграрної і зовнішньоторговельної політики України у повоєнний період.

This article provides a comprehensive analysis of the export potential of Ukraine's grain sector under geopolitical constraints caused by the full-scale military invasion of the Russian Federation in 2022. The relevance of the study is driven by significant structural and parametric transformations in agricultural exports, which necessitate a rigorous quantitative assessment and the identification of priority directions for recovery.

The purpose of the article is to quantify the losses of the export potential of grain crops in Ukraine and to substantiate the directions for its recovery based on an empirical analysis of recent trends in foreign trade. The methodological framework of the study includes structural-dynamic analysis, the calculation of the Herfindahl-Hirschman Index to assess the degree of geographical concentration, and the estimation of wartime price discounts based on UN Comtrade data for the period 2015—2024. The use of mirror statistics of partner countries' imports ensures higher reliability of the results under conditions of incomplete national reporting during wartime. The findings indicate that in 2022—2024 the total physical volume of grain exports exceeded the pre-war baseline level, demonstrating the relative resilience of production and logistics capacities. However, a significant decline in the unit FOB value compared to 2021 was identified, reflecting the deterioration of price conditions in international markets. It is substantiated that the key mechanism of export potential losses is not a reduction in export volumes, but the formation of a wartime price discount caused by increased logistics costs, elevated transportation risks, and shifts in export destinations. The study reveals differentiated trajectories across grain crops. Barley experienced the most substantial losses, maize demonstrated export growth, while wheat occupies an intermediate position characterized by a pronounced price discount. The analysis of the Herfindahl-Hirschman Index shows an increasing concentration of wheat exports in the European Union market alongside the loss of traditional markets in the Middle East and Africa, which creates additional risks associated with dependence on a limited number of trade partners.

The results of the research have practical implications and can be applied in the formulation of Ukraine's agricultural and foreign trade policy in the post-conflict period, particularly in terms of market diversification, reduction of price-related losses, and enhancement of the efficiency of export potential realization in the grain sector.

Ключові слова: зерновий експорт, експортний потенціал, ціновий дисконт, геополітичні обмеження, індекс Херфіндала-Хіршмана, пшениця, кукурудза, ячмінь, аграрна політика

Key words: grain export, export potential, price discount, geopolitical constraints, Herfindahl-Hirschman Index, wheat, maize, barley, agricultural policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Зерновий сектор України традиційно посідає стратегічне місце у світовій продовольчій системі. Упродовж десятиліття до повномасштабного вторгнення країна послідовно нарощувала експортний потенціал, при цьому виробництво кукурудзи подвоїлося, а експорт пшениці, кукурудзи та ячменю зріс більш ніж удвічі,

що забезпечило Україні місце серед п'яти найбільших світових постачальників зернових [1]. Водночас аграрний сектор забезпечував понад 40% валютних надходжень країни та близько 10% ВВП, виступаючи системоутворюючою галуззю національної економіки [2].

Повномасштабне збройне вторгнення Росії у лютому 2022 р. завдало агросектору України безпрецедентного удару. За оцінками дослідників, загальні збитки та втрати галузі перевищили 80 млрд дол. США, засіяні площі під ос-

новними культурами скоротилися на 19,5%, а логістична інфраструктура зазнала масштабних руйнувань [3]. Наслідки виявилися глобальними, оскільки блокада українських портів у 2022 р. спровокувала різке зростання світових цін на продовольство та загострила кризу продовольчої безпеки у країнах Близького Сходу та Африки [4].

Незважаючи на відновлення морських коридорів у 2023—2024 рр. та певну стабілізацію експортних потоків [5], стратегічний розрив між довоєнним і поточним рівнями реалізації зернового потенціалу залишається значним. За довгостроковими прогнозами USDA, Україна не відновить довоєнних обсягів вивезення пшениці, кукурудзи та ячменю до кінця поточного десятиліття [6]. Це зумовлює нагальну потребу в комплексній кількісній оцінці втраченого експортного потенціалу та науковому обґрунтуванні пріоритетів його відновлення, що й визначає актуальність даного дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика експортного потенціалу аграрного сектору України в умовах геополітичних потрясінь активно досліджується як у вітчизняній, так і у зарубіжній науковій літературі. У вітчизняному науковому просторі вагомий внесок у вивчення економічних наслідків війни для агросектору здійснили О. І. Котикова та співавтори, які у серії праць систематично оцінили збитки рослинництва, тваринництва та агропродовольчої системи загалом [3, 7]. Науковцями досліджені питання стратегічного відновлення та розвитку агробізнесу, зокрема диверсифікації експортних ринків, у поєднанні з проблематикою управління валютними ризиками підприємств агропромислового комплексу в умовах геополітичної нестабільності, що визначають реалізацію експортного потенціалу, висвітлено у дослідженнях [2, 8].

У зарубіжній науковій думці виділяється кілька ключових напрямів, зокрема макроекономічне моделювання глобальних наслідків скорочення українського зернового експорту, у межах якого А. М. Countryman та співавтори, застосовуючи модель загальної рівноваги, оцінили глобальні економічні ефекти від зниження аграрних поставок з України для 141 країни світу [9]. Другим важливим напрямом є галузевий аналіз торговельних потоків, у межах якого S. Ahn, D. Kim та S. Steinbach дослідили вплив вторгнення на структуру світової торгівлі зерновими та олійними культурами, виявивши суттєве переорієнтування імпортерів

потоків від України до Росії та Бразилії [10]. Третім напрямом є оцінка продовольчої безпеки, у межах якої A. Rose, Z. Chen та D. Wei кількісно визначили макроекономічні наслідки торговельних розривів, спричинених війною, для ВВП та добробуту населення країн-імпортерів [11]. T. Glauben та співавтори акцентують увагу на ризиках для глобальної продовольчої системи, пов'язаних із зупинкою українського агроекспорту [4]. Rudolfsen I. та співавтори оцінюють зв'язок між ходом бойових дій та рівнем продовольчої небезпеки безпосередньо в Україні [12].

Разом із тим, у більшості наявних досліджень переважає або макроекономічний ракурс, що оцінює вплив на глобальні ціни та продовольчу безпеку, або описова статистика постфактум. Комплексна аналітично-емпірична оцінка відновного потенціалу зернового експорту України на основі актуальної торговельної статистики з виділенням втрат у розрізі культур і ринків збуту залишається недостатньо розробленою, що визначає спрямованість цього дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є кількісна оцінка втрат експортного потенціалу зернового сектору України в умовах геополітичних обмежень 2022—2025 рр. та визначення напрямів його відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційну основу дослідження становлять дані UN Comtrade за період 2015—2024 рр., що охоплюють три ключові товарні групи аграрного експорту України: пшениці та суміші (HS 1001), ячменю (HS 1003) та кукурудзи (HS 1005) [13]. Для підвищення надійності результатів використано дзеркальну статистику імпорту країн-партнерів, що дозволяє мінімізувати ефект недооцінки показників в умовах воєнного часу, коли національна звітність є неповною. Методологічно дослідження базується на структурно-динамічному аналізі, розрахунку індексу географічної концентрації Херфіндала-Хіршмана (ННІ) та сценарному моделюванні відновного потенціалу аграрного експорту.

Аналіз агрегованих даних UN Comtrade засвідчує суперечливу картину: у вартісному вимірі сукупний зерновий експорт України у 2022—2024 рр. не зазнав катастрофічного колапсу, тоді як у структурному та ціновому ви-

Таблиця 1. Динаміка експорту основних зернових культур України у 2015–2024 рр.

Рік	Пшениця, млн дол. США	Пшениця, млн т	Ячмінь, млн дол. США	Ячмінь, млн т	Кукурудза, млн дол. США	Кукурудза, млн т	Разом, млн дол. США	Зміна, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2015	2 238	13,45	769	4,63	3 003	19,05	6 009	-
2016	2 718	17,92	666	4,80	2 653	17,28	6 037	+0,5
2017	2 760	17,30	711	4,86	2 989	19,40	6 459	+7,0
2018	3 004	16,37	682	3,60	3 506	21,44	7 192	+11,3
2019	3 658	20,02	710	4,14	5 218	32,35	9 587	+33,3
2020	3 594	18,06	878	5,05	4 885	27,95	9 357	-2,4
2021	4 723	19,39	1 173	5,34	5 855	24,54	11 750	+25,6
2022	2 678	11,22	447	2,14	5 992	25,18	9 118	-22,4
2023	2 941	16,15	362	2,16	4 966	26,37	8 270	-9,3
2024	3 736	20,66	557	3,38	5 073	29,62	9 366	+13,3

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

мірах трансформації виявилися кардинальними (табл. 1).

Пікове значення сукупного експорту зернових культур було досягнуто у 2021 р., а в 2022 р. зафіксовано його зниження. Водночас у 2024 р. спостерігається суттєве відновлення експортних показників до рівня, близького до значень 2020 р. Отримані результати не узгоджуються з поширеними у публічному дискурсі оцінками "катастрофічного" скорочення аграрного експорту. Разом із тим, агреговані показники не відображають глибинних структурних і цінових трансформацій, що відбулися у зерновому секторі в умовах воєнних обмежень [15, 11].

Для подальшого аналізу динаміки аграрного експорту у дослідженні розглянуто не лише обсяги постачання, а й ефективність їх реалізації у вартісному вимірі. Такий підхід дозволив виявити приховані механізми втрат, які залишаються невидимими при розгляді лише агрегованих показників. Одним із таких механізмів є ціновий дисконт воєнного часу. Роз-

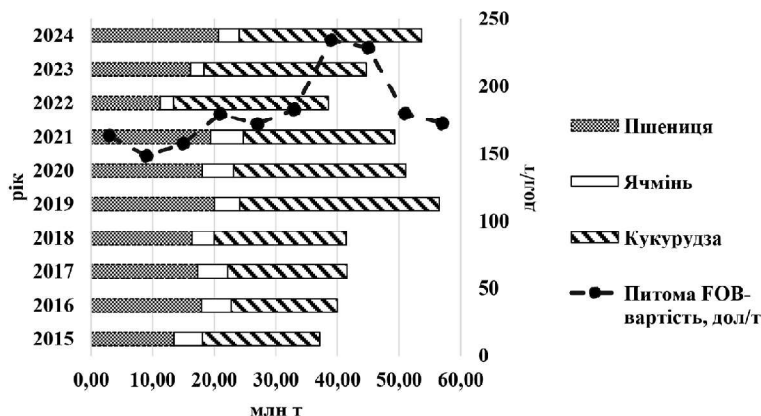

Рис. 1. Динаміка фізичних обсягів та питомої FOB-вартості зернового експорту України, 2015–2024 рр.

Джерело: розраховано авторами на основі UN Comtrade [13].

Таблиця 2. Питома FOB-вартість зернового експорту України, дол. США/т

Рік	Пшениця	Ячмінь	Кукурудза	Середня
2019	183	171	161	172
2020	199	174	175	183
2021	244	219	239	234
2022	239	208	238	228
2023	182	168	188	179
2024	181	165	171	172

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

рахована питома FOB-вартість зернового експорту за формулою 1:

$$\text{Питома FOB}_i = \frac{\text{FOB}_i}{Q_i} \quad (1),$$

де FOB_i — загальна FOB-вартість експорту культури i (дол. США);

Q_i — обсяг у тоннах [13].

FOB-вартість відображає суттєвий прояв прихованих економічних втрат. Простежується тенденція до зниження питомої вартості порівняно з піковими значеннями попереднього періоду до істотно нижчого рівня у наступні роки, що свідчить про відхилення від довоєнної цінової траєкторії та погіршення цінових умов реалізації продукції (табл. 2). Це свідчить про те, що Україна, нарощуючи фізичні обсяги вивезення зерна, реалізує його за суттєво заниженими цінами. Такі дисконти виникають унаслідок логістичних надбавок для покупців, вимушеної конкуренції та обмеження переговорних позицій у міжнародних ланцюгах поставок [3, 11].

Зазначені тенденції у динаміці фізичних обсягів (млн т) та питомої FOB-вартості зернового експорту України за трьома досліджуваними культурами у 2015–2024 рр. наочно відображено на рис. 1.

Диференційний аналіз виявляє різноманітні тенденції розвитку основних сільськогосподарських культур. Ячмінь характеризується найвищою вразливістю, що зумовлена, передусім, втратою традиційних ринків збуту на Близькому Сході, що призвело до суттєвого зниження як питомої FOB-вартості, так і обсягів фізичних поставок [4]. Кукурудза демонструє парадоксальну динаміку, поєднуючи зростання обсягів експорту та вартості, що пояснюється активізацією наземного транзиту через Румунію та Польщу, а також підвищенням попиту з боку ключових міжнародних ринків і збільшенням попиту з боку Китаю [9]. Пшениця відзначається значним зменшенням експортної вартості за умови помірного збільшення фізичних обсягів, що свідчить про системне зниження рівня експортних цін і загострення цінової конкуренції на зовнішніх ринках.

Для оцінки географічної концентрації зернового експорту України застосовано індекс Херфіндала-Хіршмана (ННІ), який широко ви-

користується в дослідженнях міжнародної торгівлі для вимірювання ступеня концентрації ринкових часток [10,11,14]. Індекс розраховується за формулою (2):

$$HHI = \sum_{i=1}^N S_i^2 \quad (2),$$

де S_i — частка ринку (у відсотках або частках одиниці) i -го учасника;

N — кількість учасників ринку або країн-імпортерів;

ННІ часто подається у вигляді значення від 0 до 10 000, якщо частки у відсотках, або від 0 до 1, якщо частки у частках одиниці.

Частка i -ї країни розраховується за формулою:

$$S_i = \frac{X_i}{X_{total}} \quad (3),$$

де X_i — FOB-вартість експорту до i -ї країни (млн дол США);

X_{total} — загальний FOB-обсяг експорту [13].

Результати розрахунку ННІ для всіх трьох культур за 2015—2024 рр. наведено у табл. 3.

Таблиця 3. Динаміка індексу ННІ та географічної концентрації зернового експорту України, 2015—2024 рр.

Рік	ННІ	Пшениця: топ-3 імпортери (частка, %)	n	ННІ	Ячмінь: топ-3 імпортери (частка, %)	n	ННІ	Кукурудза: топ-3 імпортери (частка, %)	n
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2015	638	Єгипет (13,9); Таїланд (11,6); Індонезія (7,0)	65	3 149	Саудівська Аравія (51,9); Китай (17,5); Лівія (10,2)	35	996	Китай (18,1); Єгипет (14,9); Іспанія (14,3)	59
2016	809	Єгипет (13,5); Індонезія (12,2); Таїланд (11,0)	63	2 193	Саудівська Аравія (42,0); Лівія (16,6); Китай (6,2)	39	914	Китай (15,9); Єгипет (14,7); Іспанія (12,1)	65
2017	763	Єгипет (15,9); Індонезія (11,9); Бангладеш (11,2)	67	2 177	Саудівська Аравія (41,5); Китай (17,4); Лівія (8,2)	38	835	Нідерланди (14,6); Єгипет (13,2); Іспанія (11,3)	68
2018	715	Індонезія (16,2); Філіппіни (10,4); Єгипет (8,7)	70	4 505	Саудівська Аравія (65,9); Китай (9,0); Лівія (6,5)	34	921	Нідерланди (14,7); Іспанія (14,0); Китай (14,0)	62
2019	855	Єгипет (18,2); Індонезія (14,7); Бангладеш (11,4)	73	1 525	Саудівська Аравія (28,7); Китай (21,5); Іспанія (8,2)	41	811	Китай (13,5); Іспанія (12,5); Єгипет (11,8)	67
2020	809	Єгипет (17,0); Індонезія (15,1); Бангладеш (8,2)	63	3 188	Китай (53,5); Саудівська Аравія (13,4); Лівія (8,0)	36	1 225	Китай (28,3); Нідерланди (10,5); Єгипет (10,4)	67
2021	774	Єгипет (18,0); Індонезія (13,5); Туреччина (8,1)	65	3 151	Китай (52,7); Туреччина (15,8); Саудівська Аравія (6,2)	34	1 412	Китай (32,0); Іспанія (10,0); Нідерланди (9,0)	65
2022	763	Туреччина (17,8); Румунія (12,3); Єгипет (9,0)	66	1 496	Туреччина (21,1); Румунія (19,9); Іспанія (19,8)	33	880	Китай (17,6); Румунія (14,3); Іспанія (11,0)	56
2023	1 110	Іспанія (23,1); Туреччина (15,2); Румунія (14,2)	64	1 367	Туреччина (20,7); Китай (19,2); Іспанія (16,5)	39	1 058	Китай (21,8); Іспанія (13,8); Румунія (11,5)	60
2024	1 138	Іспанія (26,2); Індонезія (12,7); Єгипет (9,6)	53	1 825	Китай (38,0); Індонезія (11,0); Лівія (9,1)	30	919	Іспанія (17,2); Туреччина (11,9); Китай (10,9)	62

Примітка: ННІ < 1 000 — низька концентрація (висока диверсифікація); ННІ у межах 1 000—1 800 -помірна концентрація; ННІ > 1 800 — висока концентрація (небезпечна залежність від обмеженої кількості ринків) [17];
n — кількість країн-імпортерів.

Джерело: розраховано авторами на основі [13].

Аналіз даних, наведених у табл. 3, дозволяє виокремити низку стійких закономірностей. По-перше, індекс Херфіндала-Хіршмана для пшениці демонструє перехід до зони помірної концентрації, що є новим явищем у довгостроковій динаміці та свідчить про посилення залежності від обмеженого кола зовнішніх ринків. Це супроводжується суттєвим зростанням ролі окремих європейських імпортерів на тлі одночасного зниження значущості традиційних партнерів.

По-друге, експорт ячменю характеризується періодами надвисокої концентрації, що обумовлювалося домінуванням одного ключового ринку збуту, однак у подальшому відбулося різке зниження його ролі, що спричинило трансформацію географічної структури експорту.

По-третє, кукурудза залишається найбільш диверсифікованою культурою за географічною структурою експорту, оскільки рівень її концентрації протягом досліджуваного періоду не досягає критичних значень. Це пояснює відносну стійкість відповідного сегмента в умовах воєнної та економічної нестабільності.

Результати, отримані на основі прямих даних, підтверджуються дзеркальною статистикою UN Comtrade, що засвідчує їхню узгодженість та статистичну надійність у межах допустимих відхилень між показниками FOB та CIF.

На основі виявленого цінового дисконту як основного механізму втрат розроблено три сценарії відновлення питомої FOB-вартості зернового експорту України (табл. 4). Базою для порівняння обрано пікове значення 2021 року — 234 дол./т (середня по трьох культурах). Аналіз здійснено з урахуванням довгострокових прогнозів USDA ERS [17] та CSIS [16].

Навіть за оптимістичним сценарієм прогнозована питома FOB-вартість залишається нижчою від пікового рівня 2021 р., що обумовлено

структурними змінами у географії ринків збуту та збереженням транспортної надбавки у ціні. Це узгоджується з довгостроковими прогнозами USDA ERS [17] та висновками Countryman et al. щодо тривалості адаптації торговельних ланцюгів [15].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Результати емпіричного аналізу спростовують тезу про "катастрофічний" колапс зернового експорту України. Сукупний FOB-обсяг трьох ключових культур у 2024 р. є вищим від середнього базового рівня 2017—2021 рр. Фізичний обсяг вивезення зерна у 2022—2024 рр. перевищив довоєнний базовий показник на 12,3%, що свідчить про високу адаптивну спроможність українського агроекспорту [15].

У ході дослідження ідентифіковано прихований механізм формування реальних втрат, який проявляється у вигляді систематичного цінового дисконту. Встановлено суттєве зниження питомої FOB-вартості порівняно з піковими значеннями попереднього періоду, що свідчить про відхилення від довоєнної траєкторії цінової динаміки.

Обґрунтовано, що ключовим каналом недореалізації вартісного потенціалу зернового сектору виступає саме ціновий дисконт, тоді як скорочення фізичних обсягів експорту має вторинне значення. Встановлено наявність принципово відмінних траєкторій розвитку основних зернових культур. Ячмінь характеризується найвищим рівнем вразливості, що зумовлено, насамперед, втратою ключових ринків збуту на Близькому Сході. Кукурудза, навпаки, демонструє парадоксальну позитивну динаміку як за вартісними, так і за кількісними показниками. Пшениця посідає проміжне положення, поєднуючи відносну стабільність фізичних обсягів із наявністю суттєвого цінового дисконту.

Таблиця 4. Сценарії відновлення питомої FOB-вартості зернового експорту України

Сценарій	Умови реалізації	Цільова питома FOB	% від піку 2021	Горизонт	Ключова умова
1	2	3	4	5	6
Факт 2024	–	172 дол./т	73,5	–	Поточний стан
Песимістичний	Продовження бойових дій, часткова логістика	190 дол./т	81,2	5+ років	Мінімальне відновлення портів
Базовий	Припинення вогню, відновлення портів	210 дол./т	89,7	3 роки	Повернення частини ринків Близького Сходу
Оптимістичний	Мирна угода, стабілізація експортних маршрутів	230 дол./т	98,3	1–2 роки	Розширення географії збуту за межі ринків ЄС

Результати аналізу індексу Херфіндаля-Хіршмана засвідчують посилення концентрації експорту пшениці, що вказує на зростання залежності від обмеженого кола імпортерів. Особливо показовою є ситуація з ячменем, для якого у попередні періоди спостерігалася критично висока концентрація, зумовлена фактичною залежністю від одного домінуючого покупця, з подальшою різкою втратою цього ринку та необхідністю переорієнтації експортних потоків.

Ключовими напрямками відновлення реального вартісного експортного потенціалу визначено підвищення ефективності логістичних маршрутів з метою зниження транспортних витрат, диверсифікацію географічної структури експорту пшениці та ячменю із поверненням на традиційні ринки Близького Сходу та Африки, а також укладання довгострокових контрактів із стратегічними партнерами для мінімізації цінового дисконту.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням аналітичної бази за рахунок включення олійних культур і продуктів їх переробки, застосуванням гравітаційних моделей міжнародної торгівлі для кількісної оцінки ефекту "цінового дисконту безпеки".

Література:

1. U.S. Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service. Ukraine: grain and feed annual 2025. URL: <https://fas.usda.gov/data/ukraine-grain-and-feed-annual-4>.

2. Strategic vectors of agribusiness development in Ukraine / V. Mamchur et al. *Ekonomika APK*. 2024. P. 33—46. URL: <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/1.2025.33>.

3. Economic impacts of war on Ukraine's agricultural sector: a policy framework for recovery and resilience / O. Kotykova et al. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2025. Vol. 11, no. 4. P. 5—39. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2025.11.04.01>

4. The war in Ukraine, agricultural trade and risks to global food security / T. Glauben et al. *Intereconomics*. 2022. Vol. 57, no. 3. P. 145—153. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10272-022-1052-7>.

5. General Secretariat of the Council of the European Union. Ukrainian grain exports explained. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>.

6. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service. Ukraine agricultural sector

long-term projections. URL: <https://www.ers.usda.gov/>.

7. Livestock production losses in Ukraine: economic damages caused by the war / O. Kotykova et al. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2024. Vol. 10, no. 4. P. 74—100. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.04.04>.

8. Бутенко О. П., Кот О. В., Козуб В. О. Механізми управління валютними ризиками підприємств АПК України в умовах геополітичної нестабільності. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2025. № 5. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2025.5.59>.

9. Global economic effects of war-induced agricultural export declines from Ukraine / A. M. Countryman et al. *Applied economic perspectives and policy*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1002/aapp.13468>

10. Ahn S., Kim D., Steinbach S. The impact of the Russian invasion of Ukraine on grain and oilseed trade. *Agribusiness*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1002/agr.21794>

11. Rose A., Chen Z., Wei D. The economic impacts of Russia-Ukraine War export disruptions of grain commodities. *Applied economic perspectives and policy*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1002/aapp.13351>

12. War and food insecurity in Ukraine / I. Rudolfson et al. *World development*. 2024. Vol. 180. P. 106647. URL: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2024.106647>.

13. UN comtrade. UN Comtrade. URL: <https://comtradeplus.un.org/>

14. Bank W. Herfindahl-Hirschman market concentration index export. URL: <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0064725>

15. Global economic effects of war-induced agricultural export declines from Ukraine / A. M. Countryman et al. *Applied economic perspectives and policy*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1002/aapp.13468>.

16. Center for Strategic and International Studies. The Russia-Ukraine war and global food security: impacts four years later. URL: <https://www.csis.org/analysis/war-ukraine-and-global-food-security-impacts-four-years-later>.

References:

1. U.S. Department of Agriculture (2025), "Foreign Agricultural Service. Ukraine: grain and feed annual", available at: (Accessed 20 March 2026). <https://fas.usda.gov/data/ukraine-grain-and-feed-annual-4>.

2. Mamchur, V. (2024), "Strategic vectors of agribusiness development in Ukraine", *Ekonomika APK*, pp. 33—46. <https://doi.org/10.32317/ekon-apk/1.2025.33>.

3. Kotykova, O. (2025), "Economic impacts of war on Ukraine's agricultural sector: a policy framework for recovery and resilience", *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, Vol. 11, no. 4, pp. 5—39. <https://doi.org/10.51599/are.2025.11.04.01>

4. Glaubent, T. (2022), "The war in Ukraine, agricultural trade and risks to global food security", *Intereconomics*, Vol. 57, no. 3, pp. 145—153, available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10272-022-1052-7> (Accessed 20 March 2026).

5. General Secretariat of the Council of the European Union (2025), "Ukrainian grain exports explained", available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/> (Accessed 20 March 2026).

6. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service (2026), "Ukraine agricultural sector long-term projections", available at: <https://www.ers.usda.gov/>. (Accessed 20 March 2026).

7. Kotykova, O. (2024), "Livestock production losses in Ukraine: economic damages caused by the war", *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, Vol. 10, no. 4, pp. 74—100. <https://doi.org/10.51599/are.2024-10.04.04>.

8. Butenkom O. P., Kotm O. V. and Kozubm V. O. (2025), "Mechanisms of foreign exchange risk management in Ukrainian agribusiness enterprises under geopolitical instability", *Efektivna ekonomika*, vol. 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.59>.

9. Countryman, A. M. (2024), "Global economic effects of war-induced agricultural export declines from Ukraine", *Applied economic perspectives and policy*. <https://doi.org/10.1002/aep.13468>

10. Ahn, S., Kim, D. and Steinbach, S. (2022), "The impact of the Russian invasion of Ukraine on grain and oilseed trade", *Agribusiness*. <https://doi.org/10.1002/agr.21794>

11. Rose, A., Chen, Z. and Wei, D. (2023), "The economic impacts of Russia-Ukraine War export disruptions of grain commodities", *Applied economic perspectives and policy*. <https://doi.org/10.1002/aep.13351>

12. Rudolfson I. (2024), "War and food insecurity in Ukraine", *World development*, Vol. 180. P. 106647. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2024.106647>.

13. UN Comtrade (2026), available at: <https://comtradeplus.un.org/> (Accessed 20 March 2026).

14. World Bank (2026), "Herfindahl-Hirschman market concentration index export", available at: <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0064725> (Accessed 20 March 2026).

15. Countryman, A. M. (2024), "Global economic effects of war-induced agricultural export declines from Ukraine", *Applied economic perspectives and policy*. <https://doi.org/10.1002/aep.13468>.

16. Center for Strategic and International Studies (2026), "The Russia-Ukraine war and global food security: impacts four years later", available at: <https://www.csis.org/analysis/war-ukraine-and-global-food-security-impacts-four-years-later> (Accessed 20 March 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 30.03.26

Професійно рецензовано / Revised: 06.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 09.04.26

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292